

Inbreng internetconsultatie WIB, prof. dr. C. J. Albers

Alvorens op het wetsvoorstel te reageren, zal ik mijzelf introduceren. Ik ben Casper Albers, hoogleraar Toegepaste Statistiek en Datavisualisatie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Daarnaast ben ik directeur van het Heymans Instituut voor Psychologisch Onderzoek.

De afdeling psychologie in Groningen is zeer actief in zowel het Nederlandstalig als Engelstalige onderwijs. Wij bieden de bacheloropleiding psychologie in beide talen aan: Nederlandse studenten die in hun eigen taal willen studeren, kunnen dat dus gewoon. Tegelijkertijd zien we jaarlijks tientallen Nederlandse studenten die bewust voor de Engelstalige bacheloropleiding kiezen. Daarnaast bieden we elf verschillende mastertracks aan: drie in het Nederlands en acht in het Engels. Dat we onze bacheloropleiding ook in het Engels aanbieden is essentieel om voldoende instroom van goed opgeleide studenten in de master te krijgen. Bij de mastertracks is het doel van de opleiding leidend voor de taalkeuze. De drie klinische tracks worden in het Nederlands aangeboden: deze studenten worden opgeleid voor onder meer de geestelijke gezondheidszorg en dan is het essentieel dat je dezelfde taal spreekt als de patiënten die je gaat behandelen. De andere tracks worden gegeven in de internationale taal van de wetenschap omdat dit voor deze studenten de beste perspectieven voor een goede carrière biedt.

Met deze taalafwegingen in ons onderwijs – in de bachelorfase geen Nederlandse studenten dwingen in een vreemde taal te studeren en in de master Nederlandstalig wanneer het werkveld dit vereist – hebben wij een goede balans weten te vinden. Als ik de standpunten over internationalisering in het Hoger Onderwijs van de verschillende politieke partijen bekijk, is dit ook een balans waar een ruime meerderheid zich in zou moeten kunnen vinden.

Desondanks dreigt het huidige wetsvoorstel deze balans ruw te verstoren. Het wetsvoorstel tracht problemen bij een aantal opleidingen aan te pakken, maar tast tegelijkertijd een flink aantal opleidingen – zoals de onze – aan terwijl de internationaliseringsproblemen daar niet, of veel minder, spelen. Er zijn betere instrumenten om die problemen aan te pakken dan het huidige voorstel. Daarnaast zal de snelheid waarmee het voorstel ingevoerd dreigt te worden onherroepelijk tot grote uitvoeringsproblemen leiden.

In het volgende wil ik eerst een aantal nuanceringen aanbrengen in het debat om vervolgens te wijzen op de uitvoeringsproblemen, mocht het wetsvoorstel in deze vorm worden aangenomen. In mijn reactie beperk ik mij tot de situatie aan Nederlandse universiteiten, aangezien ik hier goed zicht op heb. De vraag in hoeverre het wetsvoorstel, en de invoering ervan, aan Nederlandse hogescholen tot soortgelijke problemen zullen leiden kan beter door medewerkers van hogescholen beantwoord worden.

Enige nuanceringen

Huisvestingsproblemen. Inderdaad, elke studentenkamer die aan een buitenlandse student wordt verhuurd kan niet aan een Nederlandse student worden verhuurd. Het is echter niet zo dat de kamernood de schuld is van buitenlandse studenten. Toen ik in de jaren '90 studeerde was er al kamernood. Tegenwoordig is er niet slechts alleen kamernood maar zit de hele woningmarkt op slot: het is evident dat internationale studenten hier niet de oorzaak van zijn. Een brede oplossing om de woningmarkt weer van het slot te krijgen is effectiever dan een rem op internationale studenten.

Kosten. Onderwijs en wetenschap zijn veel meer dan een platgeslagen economische rekensom, maar toch is het belangrijk om ook naar het financiële plaatje te kijken. Internationale studenten van buiten de EU/EER¹ betalen een kostendekkend collegegeldtarief en kosten de Nederlandse belastingbetaler dus geen geld. Studenten uit de EU/EER betalen hetzelfde collegegeld als Nederlandse studenten: de Nederlandse belastingbetaler betaalt dus mee aan hun studie (net zoals dat de buitenlandse belastingbetaler de rekening oppakt als een Nederlander elders in de EU/EER studeert).

Het financiële plaatje schetsen door alleen op deze kosten te wijzen geeft echter een zwaar vertekend beeld. Internationale studenten betalen in ons land hun huur, doen in ons land hun boodschappen, en gaan in ons land uit. Een deel blijft na afstuderen in Nederland om als hoogopgeleide kenniswerker actief te zijn. Op tal van manieren dragen zij dus bij aan de Nederlandse economie, met per saldo zelfs een positief effect.²

Taalvaardigheid docenten. Een veelgehoorde klacht is dat Nederlandse docenten slecht Engels spreken. Deze wordt vaak gemaakt door een politicus of opiniemaker die de veertig ruim gepasseerd is en de anekdotische claim baseert op een eigen ervaring. Uit onderzoek van onder meer UvNL blijkt dat de Engelse taalvaardigheid van docenten die in het Engels lesgeven doorgaans prima is. Indien de overheid hier meer zekerheid over wil, kan zij ook eisen dat de taalvaardigheid van nieuwe docenten door een onafhankelijke partij beoordeeld worden – hetgeen veel minder vergaand en makkelijker in te voeren is dan het huidige wetsvoorstel.

¹ Het wettelijk collegegeld geldt voor studenten uit de EU-landen, alsmede voor studenten uit IJsland, Liechtenstein, Noorwegen, Suriname en Zwitserland. Studenten uit andere landen betalen het instellingscollegegeldtarief.

² Zie bv <https://www.trouw.nl/binnenland/wat-gaat-het-kosten-als-internationale-studenten-wegblijven-door-het-kamertekort~bc652bcf/> en https://www.nuffic.nl/sites/default/files/2020-08/analyse-stayrate-van-internationale-afgestudeerden-2007-14_0.pdf

Uitvoeringsproblemen

Twee-derde in het Nederlands. Volgens het voorstel worden (bachelor)opleidingen verplicht om per jaar minimaal twee-derde van de ECTS in het Nederlands aan te bieden. Het is fijn dat het zo mogelijk blijft voor een Nederlandstalige opleiding om een incidenteel (keuze)vak toch in het Engels aan te bieden, maar “twee-derde Nederlands” suggereert dat er meer ruimte voor Engelstalig onderwijs is dan er in de praktijk is.

“Een deel in het Nederlands, een deel in het Engels” is de facto een verbod op Engelstalige opleidingen. In plaats van 40 uit 60 studiepunten in het Nederlands, had deze grens dus net zo goed op bv. 55 uit 60 of 10 uit 60 kunnen liggen: het effect voor niet-Nederlandse studenten is hetzelfde. Wat de motivering voor de precieze keuze van 40 is wordt in het voorstel niet verduidelijkt.

Maatwerk is mogelijk – maar welk maatwerk mogelijk is, is onbekend. Een opleiding moet zich aan deze twee-derde regel houden, tenzij er ‘zwaarwegende redenen’ zijn om hiervan af te wijken. Wat wel en niet onder zwaarwegend valt, is momenteel onduidelijk. ‘Zwaarwegend’ is evident een zeer subjectief begrip.

Minister Dijkgraaf gaf aan dat de Universiteit Twente zodanig dicht bij het buitenland (ca. 12 km van de Duitse grens) ligt, dat dit een zwaarwegende reden is om volledig Engels onderwijs te accepteren.³ Geldt dit ook voor de Rijksuniversiteit Groningen (40 km van de Duitse grens), of ligt de scheidslijn ergens rond de 25km? In hetzelfde gesprek in Trouw gaf de minister aan dat ‘zolang de universiteit maar toegankelijk blijft voor Nederlandse studenten’ mogelijk voldoende is een Engelse opleiding te hebben. Dat impliceert dat de Groningse situatie, met een psychologie-opleiding zowel in het Nederlands als in het Engels, volgens de minister in lijn is met het WIB-voorstel. Maar de mening van de minister is nog geen juridische zekerheid. Ook hier geldt dat snelle duidelijkheid essentieel is om geen extreme invoeringsproblemen te krijgen.

Gebrek aan transparant beleid. Er is een enorme variëteit in de soorten hoger onderwijs. Een hogeschool is fundamenteel anders dan een universiteit. De situatie in Maastricht wijkt af van die in Groningen, en beiden zijn weer anders dan Leiden of Utrecht. Een opleiding in de geesteswetenschappen vereist andere eisen dan een in de technische natuurkunde. Met zoveel verschillende smaken is een *one size fits all*-wet (met excuses voor het Engels) ongewenst.

De wet biedt derhalve gelukkig op meerdere punten ruimte voor maatwerk. Opleidingen kunnen zwaarwegende argumenten aanleveren, welke door een adviescommissie gewogen zullen worden. Hoe, en op basis van welke argumenten, de commissie dit weegt, wordt in het wetsvoorstel niet verduidelijkt. Essentiële beslissingen op basis van dit wetsvoorstel worden daarmee uitbesteed aan een commissie waarvan de handelwijze niet transparant is en het valt te verwachten dat de adviezen van deze commissie sterk zullen afhangen van wie toevallig zitting heeft in de commissie.

³ <https://www.trouw.nl/binnenland/minister-dijkgraaf-wil-meer-nederlands-horen-in-de-collegezaal~b81de51e/>

Slechts een kleine minderheid vindt dat er geen enkele bacheloropleiding meer in het Engels gegeven mag worden en een andere kleine meerderheid vindt dat er juist geen enkele grens aan Engelstalig onderwijs gesteld moet worden. De overgrote meerderheid, zowel aan universiteiten als in politiek Den Haag, is voorstander van een verstandige balans. Ongeveer de belangrijkste vraag in deze internationaliseringsdiscussie – wanneer mag een opleiding toch (grotendeels) in een andere taal gegeven worden – wordt niet per wet geregeld, maar via een commissie. De wetgever geeft hiermee de regie uit handen, hetgeen een *transparante overheid* niet ten goede komt.

Ook komt er een transitieperiode voor opleidingen die nu nog in het Engels zijn, maar er wordt niet gespecificeerd over hoe lang deze periode is: slechts één jaar of langer? Zonder duidelijkheid op dit soort zaken, is het moeilijk te beoordelen wat de exacte gevolgen van het wetsvoorstel zijn.

De extreme snelheid waarmee het ingevoerd wordt. Dat brengt me bij mijn laatste, en grootste punt. Deze internetconsultatie loopt tot medio september 2023. Het zal daarna nog enige tijd vergen voordat het wetsvoorstel als wet is aangenomen. De beoogde startdatum van de wijzigingen is het academisch jaar dat in september 2025 begint. Het Onderwijs- en Examenreglement (OER) voor een opleiding, waarin ook het vakaanbod wordt aangegeven, moet in maart 2025 gereed zijn. De minister geeft zichzelf negen maanden (art. 6.3) de tijd om een voorstel voor een anderstalige opleiding te beoordelen. Dit, gecombineerd met de onduidelijkheid over de transitieperiode, houdt in dat opleidingen feitelijk al in juni 2024, uitgewerkte plannen moeten inleveren bij de minister.

Dit is ondoenlijk. Internationale collega's kunnen niet opeens binnen een jaar de Nederlandse taal zodanig bemachtigen dat zij in het Nederlands les kunnen geven. Deze inspanning zal namelijk bovenop de huidige werkzaamheden moeten komen. Immers, de (Engelstalige) vakken het komende jaar moeten gewoon gegeven worden en ook op onderzoeksgebied zijn er veelal inspanningsverplichtingen aangegaan met NWO, ZonMW en andere financieringsbronnen. Minister Dijkgraaf heeft de afgelopen paar jaar enkele zeer gewenste maatregelen doorgevoerd om de torenhoge werkdruk aan de universiteit aan te pakken: met deze wetswijziging wordt het effect van die maatregelen tenietgedaan.

Zelfs als de internationale collega's wel tijdens werktijd genoeg ruimte krijgen de taal onder de knie te krijgen, zal dit niet zo snel kunnen. Momenteel kennen talencentra en andere taalcoaches al een wachttijd van een half jaar tot een jaar voordat überhaupt begonnen kan worden met werken aan de taalvaardigheid. De invoering van de WIB zal de vraag naar taaltraining, en dus de wachttijd, enorm verhogen.

Het leren van de Nederlandse taal tot het niveau dat er les in te geven is, zal voor de meeste internationale collega's een proces van meerdere jaren zijn. Het volgen van taalcursussen zal in die periode een flinke kostenpost zijn voor universiteiten: geld wat niet meer aan onderwijs of onderzoek zelf besteed kan worden. In deze transitieperiode kunnen buitenlandse collega's ook niet meer, of slechts in zeer beperkte mate, bijdragen aan het onderwijs. Hun onderwijstaken zullen dus moeten worden overgenomen door Nederlands(talig)e collega's, wederom met desastreuze effecten voor de werkdruk.

Samenvattend

Ik snap goed de behoefte om een nieuwe balans te vinden tussen enerzijds hoogwaardige (en daarmee internationaal georiënteerde) wetenschap en hoger onderwijs, en anderzijds de belangen die richting een herwaardering van het Nederlands aan de universiteit gaan.

Begin 2023 opperde de minister een aantal suggesties die goed hadden kunnen werken. Zo is het voor onze bacheloropleiding momenteel nog niet mogelijk om bij de numerus fixus van onze bacheloropleiding (650 studenten per jaar) een maximum per taal in te stellen. Zo'n maximum (bv. 250 voor de Engelstalige track) had er voor gezorgd dat er altijd ruimte was voor Nederlandstalige aspirant-studenten. Ook het voorstel om in elke (bachelor)opleiding verplicht aandacht aan de Nederlandse taal te besteden, had kunnen helpen om de internationalisering af te remmen.

Een van de hevigste politieke discussies de afgelopen twee jaar ging over de halvering van de stikstofuitstoot en of die halvering voor 2030 of 2035 gereed moet zijn. Zelfs in het 'snelle' scenario krijgt de landbouwsector nog ruim zeven jaar de tijd, met flinke financiële ondersteuning uit Den Haag, om de doelen te halen.

Het wetsvoorstel WIB verwacht dat universiteiten binnen een jaar, en op eigen kosten, een van de grootste universitaire veranderingen van de afgelopen decennia doorvoeren. Bij zijn aantreden gaf minister Dijkgraaf aan dat hij de sector *rust en ruimte* wou geven.⁴ Met dit wetsvoorstel en het bijbehorende tijdsplan doet hij helaas precies het tegenovergestelde.

⁴ <https://op1npo.nl/2022/01/10/robbert-dijkgraaf-gaat-aan-de-slag-als-minister-van-onderwijs-cultuur-en-wetenschappen/>